

Ніно Пацурія

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
Researcher ID: T-8391-2019
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-5917-5344>
patsuriianino@gmail.com

DOI: 10.33498/Юш-2025-12-059

Ігор Іващенко

юрисконсульт відділу правового забезпечення
Управління поліції охорони в м. Києві
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0328-1740>
igor.ivashchenko@knu.ua
УДК: 346.7; 346.2; 346.3

УДК: 346.7; 346.2; 346.3

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБОРОННОГО ЗАМОВЛЕННЯ

Анотація. У статті комплексно досліджено питання господарсько-правових засад формування державного оборонного замовлення (ДОЗ), що надалі в умовах дії правового режиму воєнного стану, у післявоєнний та в мирний час. Під час дії воєнного стану виникає потреба в якнайшвидшому доставленні необхідних товарів до підрозділів Збройних Сил України та інших складових сил оборони, у виконанні робіт та наданні відповідних послуг для забезпечення їхніх потреб під час бойових дій і дій для захисту територіальної цілісності та суверенітету держави, здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі й стримування збройної агресії. Водночас необхідною умовою є дотримання прозорості під час таких процедур.

Завданням є дослідити чинне законодавство України та доктрину у сфері ДОЗ. Визначити господарсько-правові засади формування ДОЗ і їхній вплив на його здійснення. Визначити та проаналізувати норми законодавства та доктрину права, що визначають господарсько-правові засади формування ДОЗ.

Результатом дослідження є визначення господарсько-правових засад формування державного оборонного замовлення.

У процесі дослідження проаналізовано вітчизняну правову доктрину та законодавство у сфері формування державного оборонного замовлення, встановлено господарсько-правові засади його формування. Обґрунтовано, що: 1) ДОЗ є унікальним багатоаспектним правовим феноменом, який поєднує в собі елементи публічно-правового та господарсько-правового регулювання; 2) наявна система нормативно-правового регулювання ДОЗ в Україні є фрагментарною та розпорошеною в численних законодавчих і підзаконних актах; 3) з огля-

© Ніно Пацурія, Ігор Іващенко, 2025

Ніно Пацурія, Ігор Іващенко

ду на визначені у статті правові колізії доктрина господарського права набуває особливого значення, оскільки надає науково-теоретичні основи для гармонізації публічно-правових та приватноправових засад; 4) в умовах воєнного стану ДОЗ є не лише засобом забезпечення матеріально-технічних потреб Збройних Сил України та інших складових сил оборони, а й потужним інструментом державного регулювання економіки.

Обґрунтовано, що господарсько-правові засади формування державного оборонного замовлення – це комплекс нормативно-врегульованих заходів (процес), спрямованих на ідентифікацію та задоволення потреб сектору національної безпеки та оборони України у сфері матеріально-технічного забезпечення, що охоплює товари, роботи та послуги, необхідні для підтримання боєготовності Збройних Сил України та інших складових сил оборони). Господарсько-правовими засадами формування ДОЗ, на нашу думку, є правові норми, що прямо чи опосередковано регулюють господарські відносини у сфері формування ДОЗ, які виникають безпосередньо із ідей та принципів, і втілені в нормативних-правових актах, які покладені в основу здійснення формування ДОЗ, і визначають мету, порядок і систему формування ДОЗ, а також ті, що передбачають відповідальність за порушення у сфері формування ДОЗ.

Ключові слова: державне оборонне замовлення; господарсько-правові засади формування ДОЗ; оборонні закупівлі; юридична відповідальність; відповідальність за порушення у сфері формування ДОЗ.

В умовах повномасштабного російського вторгнення, коли питання національної безпеки та обороноздатності є пріоритетним напрямом державної політики, теоретичний аналіз механізмів належного матеріально-технічного забезпечення потреб підрозділів Збройних Сил України та інших складових сил оборони набуває особливого значення. Державне оборонне замовлення (далі – ДОЗ) є центральним інструментом у цій сфері, ефективне функціонування якого неможливе без чітко визначених господарсько-правових засад його забезпечення.

Аналіз законодавства й доктринальних підходів із проблематики дослідження доводить, що ДОЗ є багатоаспектним правовим феноменом, який виходить за межі звичайних процедур оборонних закупівель. Його правова природа може бути визначена як засіб державного регулювання економіки. Таке твердження ґрунтується на нормах Закону України “Про державне оборонне замовлення”¹ від 03.03.1999 № 464-XIV (Закон втратив чинність на підставі Закону України “Про оборонні закупівлі”² від 17.07.2020 № 808-IX). Відсутність спеціального нормативного регулювання ДОЗ у чинному правовому полі лише посилює потребу ґрунтовних науково-правових досліджень у цьому напрямі (з перспективою подальшого унормування напрацьованих доктриною положень), адже чинне законодавство, що прямо чи опосередковано врегульовує публічні порядки планування, формування та виконання ДОЗ, є фрагментарним і не охоплює увесь процес (від формування плану до виконання укладених договорів). Така ситуація створює правові прогалини, що призводять до відсутності єдиних підходів до визначення необхід-

pravoua.com.ua

¹ Про державне оборонне замовлення: Закон України від 03.03.1999 № 464-XIV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/464-14#Text>> (дата звернення 21.08.2025).

² Про оборонні закупівлі: Закон України від 17.07.2020 № 808-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>> (дата звернення 21.08.2025).

них обсягів і пріоритетів ДОЗ, а також до непрозорості процедур укладення та контролю за виконанням державних контрактів. Як наслідок, це може призводити до зменшення ефективності забезпечення обороноздатності держави, ускладнювати співпрацю з підприємствами оборонно-промислового комплексу (далі – ОПК) та підсилювати корупційні фактори на всіх стадіях функціонування ДОЗ (планування, формування, виконання). Отже, комплексне нормативно-правове унормування ДОЗ є критично важливим для забезпечення національної безпеки і обороноздатності України та стало, проте активного розвитку вітчизняного ОПК.

На нашу думку, такі процеси потребують не лише систематизації наявних норм, розпорошених серед численних нормативно-правових актів, а й розробки нового спеціального закону, який би чітко регламентував усі етапи – від стратегічного планування та формування до контролю за виконанням ДОЗ, враховуючи специфіку оборонних потреб, а також міжнародний досвід та стандарти.

У цьому дослідженні зосередимося на проблематиці нормативного врегулювання етапу формування ДОЗ та аналізі доктринальних підходів, які сучасна правова наука випрацювала в цьому напрямі.

Слід констатувати, що ДОЗ є засобом задоволення оборонних потреб держави, а також регулювання економіки для досягнення цілей і виконання оборонно-безпекових завдань. Адже в період дії правового режиму воєнного стану актуалізується необхідність оперативної логістичної оптимізації з метою безперебійного постачання матеріально-технічних ресурсів, виконання робіт і надання послуг для задоволення потреб підрозділів Збройних Сил України та інших складових сил оборони, що є життєво важливо для їхньої ефективності під час бойових операцій, захисту територіальної цілісності та суверенітету держави, а також для реалізації заходів у сфері національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії.

Сучасний стан нормативно-правового регулювання державного оборонного замовлення. Станом на сьогодні ДОЗ регулюється численними нормативно-правовими актами, які містять різногалузеві норми, що присвячені основним етапам загального процесу його функціонування. Серед основних законодавчих актів, які містять норми, що прямо чи опосередковано врегульовують основні етапи функціонування ДОЗ, слід виділити такі: Конституція України³ (статті 2, 3, 17, 42, 65, 106, 116), Цивільний кодекс України⁴ (далі – ЦК України) (статті 509–654, 712, 837–864, 887–907, 929–955, 1107–1114, 1130, 1131), закони України “Про національну безпеку України”⁵ від

³ Конституція України від 28.06.1996 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>> (дата звернення 21.08.2025).

⁴ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>> (дата звернення: 24.08.2025).

⁵ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>> (дата звернення 21.08.2025).

Ніно Пацурія, Ігор Іващенко

21.06.2018 № 2469-VIII (статті 3–11, 15–23, 25–35), “Про оборону України”⁶ від 06.12.1991 № 1932-XII (статті 2, 3, 5–16, 20), “Про оборонні закупівлі” від 17.07.2020 № 808-IX тощо.

Студіювання розгалуженого нормативного масиву, що врегульовує загальний процес та основні етапи функціонування ДОЗ, дало змогу виявити ключову законодавчу лаку – відсутність його уніфікованого поняття. Ця прогалина є суттєвою не лише з теоретико-юридичної, а й з практичної точок зору.

Юридична невизначеність поняття ДОЗ призводить до розмитості меж правового регулювання, неоднозначності тлумачення норм права та, як наслідок, до правових колізій і суперечностей у правозастосовній практиці. Відсутність єдиного дефінітивного визначення уможливорює різним суб’єктам правовідносин (державним замовникам, виконавцям) трактувати сутність і складові ДОЗ на власний розсуд. Це ускладнює координацію дій, унеможливорює ефективний контроль за виконанням замовлень і створює ризики для обох сторін у разі виникнення спорів. Відсутність законодавчо закріпленого визначення ДОЗ перешкоджає формуванню єдиної правової доктрини та уніфікованої судової практики у сфері ДОЗ та оборонних закупівель.

Проведений аналіз основних нормативно-правових актів щодо регулювання загального процесу функціонування ДОЗ дав змогу виділити два рівні законодавчого забезпечення – загальний і спеціальний, де загальний ґрунтується на положеннях Конституції України та ЦК України, а спеціальний – на нормах законів України “Про національну безпеку України”, “Про оборону України”, “Про оборонні закупівлі” тощо і спрямований на ефективне правове регулювання відносин у аналізованій сфері й відповідно продуктивне забезпечення Збройних Сил України та інших складових сил оборони необхідними товарами, роботами чи послугами.

Правова природа ДОЗ. Докладний аналіз законів України “Про національну безпеку України”⁷ (статті 3–11, 15–23, 25–35) та “Про оборонні закупівлі”⁸ (статті 3–39) доводить, що оборонні закупівлі як складова ДОЗ і публічні порядки його формування та виконання повністю забезпечуються й контролюються державою. Контроль за формуванням і виконанням ДОЗ здійснюється органами державної влади на всіх рівнях, зокрема: Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою України; Радою національної безпеки і оборони України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; органами судового контролю та громадського нагляду. Варто додати, що контроль за дотриманням законодавства, зокрема у сфері запобігання корупції, а також притягнення до юридичної

pravoua.com.ua

⁶ Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>> (дата звернення: 24.08.2025).

⁷ Про національну безпеку України (н 5).

⁸ Про оборонні закупівлі (н 2).

відповідальності за порушення законодавства здійснюють Служба безпеки України, Служба економічної безпеки, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань, Вищий антикорупційний суд, а також органи прокуратури та суди. Також контроль може здійснюватися іншими уповноваженими законом органами державної виконавчої влади, що вказує на *публічно-правовий характер відносин у сфері формування ДОЗ*.

Наведене дає змогу виокремити й типізувати *рівні державного регулювання та контролю за формуванням ДОЗ*, залежно від різних критеріїв:

- 1) за рівнем суб'єктів у системі державної влади:
 - загальний, до суб'єктів якого слід віднести Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України;
 - спеціальний, який здійснюється для попередження та запобігання злочинам, недопущення недобросовісної конкуренції, корупційних правопорушень, злочинів, спрямованих на шкоду суверенітету та територіальної цілісності держави, до суб'єктів якого належать органи прокуратури, Державне бюро розслідувань, Служба безпеки України, розвідувальні органи тощо;
 - місцевий (локальний), до суб'єктів якого належать Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування;
- 2) за видом контролю:
 - попереджувальний контроль: за дотриманням законодавства у сфері національної безпеки і оборони; за дотриманням законодавства у сфері формування ДОЗ; за дотриманням законодавства у сфері оборонних закупівель;
 - антикорупційний контроль: за дотриманням законодавства про запобігання корупції у сфері оборони;
 - антимонопольний контроль: за дотриманням антимонопольного законодавства;
 - контррозвідувальний контроль.

При цьому держава забезпечує певну свободу в суспільних відносинах, здійснюючи господарсько-правове регулювання відносин. Зокрема, держава здійснює регулювальний вплив на діяльність суб'єктів господарювання оборонного сектору економіки, застосовує широке коло інструментів для залучення усіх наявних ресурсів у державі та за її межами для забезпечення обороноздатності держави і захисту її інтересів, а також для забезпечення безпеки і захисту її громадян (населення) для виконання оборонної функції шляхом формування та виконання ДОЗ. До таких інструментів належать залучення як державних, так і приватних оборонних підприємств до здійснення виконання ДОЗ, можливість державно-приватного партнерства, допуск іноземних виробників і постачальників до ДОЗ, укладення міжна-

родних угод про поставку оборонних товарів, виконання робіт і надання послуг, наявність можливості укладання прямих договорів (контрактів). Укладання державних контрактів та інших угод держави із виробниками та постачальниками, використання державою диспозитивного методу правового регулювання відносин свідчать про господарсько-правові відносини у сфері ДОЗ. На підтвердження цього можна навести те, що відносини у сфері ДОЗ відповідають ознакам господарських відносин, оскільки виникають у сфері господарювання, мають особливий суб'єктний склад, а саме учасників ДОЗ, які можуть бути будь-якої організаційно-правової форми, і виступають у ролі замовника (держава), виконавців (суб'єкти господарювання усіх форм власності), суб'єктів організаційно-господарських повноважень (органів державної влади, що наділені господарською компетенцією).

Об'єктом правовідносин формування ДОЗ є майно як у формі речей, так і у нематеріальній формі (наукові розробки, права інтелектуальної власності, винаходи тощо), що становить інтерес для держави, у зв'язку із захистом територіальної цілісності та суверенітету та необхідне для господарської діяльності. Поєднання майнових та організаційних елементів полягає в необхідності проведення державної реєстрації як суб'єктів господарювання, які будуть виконувати ДОЗ, так і замовників (органів державної влади). У господарських відносинах має місце особлива мета – досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку. Економічні й соціальні результати та отримання прибутку досягаються шляхом одержання винагороди за виконане замовлення, навантаження на вітчизняних виробників, що стимулює зростання економіки, забезпечення робочими місцями громадян, що збільшує податкові надходження і загальний добробут населення, здійснення заходів з оборони унаслідок виконання ДОЗ сприяє збереженню промисловості та інфраструктури та убезпеченню їх від руйнувань унаслідок бойових дій.

Формування ДОЗ регулюється особливими нормами – як загальними господарськими нормативно-правовими актами, так і спеціальними законами та договорами (контрактами). Підставою виникнення господарських відносин у сфері ДОЗ є юридичний факт прийняття уповноваженим органом рішення про його формування. Наведене свідчить про *приватноправові засади регулювання процесу формування ДОЗ*.

Отже, проведений нами аналіз юридичної сутності ДОЗ виявляє його *дуалістичну природу*. З одного боку, він має виразний публічно-правовий характер як засіб державного регулювання у сфері національної безпеки та обороноздатності держави. З іншого боку, відносини між державним замовником і виконавцем формалізуються державним контрактом, що є формою господарського договору. Фактично ДОЗ охоплює цілий спектр управлінських і господарських процесів, включаючи планування фінансових ресурсів,

визначення видів і обсягів продукції, робіт і послуг, а також укладення відповідних державних контрактів з виконавцями.

Варто зазначити, що доктрина господарського права відіграє ключову роль у забезпеченні збалансованого поєднання публічно-правового та приватноправового регулювання будь-яких суспільних відносин. З огляду на це відносини, що стосуються порядку формування та виконання ДОЗ, мають переважно господарсько-правовий характер.

Теоретико-правові підстави визначення науково обґрунтованого поняття державного оборонного замовлення. Процесу формування ДОЗ передують процедури оборонного планування.

Оборонне планування, згідно з Законом України “Про національну безпеку України”⁹ (п. 12 ч. 1 ст. 1), є складовою системи державного стратегічного планування, що здійснюється з метою забезпечення обороноздатності держави шляхом визначення пріоритетів і напрямів розвитку сил оборони, їх спроможностей, озброєння та військової техніки, інфраструктури, підготовки військ (сил), а також розроблення відповідних концепцій, програм і планів з урахуванням реальних і потенційних загроз у воєнній сфері та фінансово-економічних можливостей держави.

Проте на інституційному й правовому рівнях існує значна прогалина – система державного стратегічного планування в Україні не має належного законодавчого регулювання. Ця нормативна лакуна призводить до того, що поточна (тактична) галузева політика переважає¹⁰ над довгостроковою (стратегічною) загальнодержавною¹¹. Наслідком цього є розробка стратегічних документів, які, по суті, мають тактичний характер. Ця ситуація потребує невідкладного вирішення.

З метою підвищення ефективності стратегічного планування в сфері національної безпеки та оборони Україна активно впроваджує підходи, що застосовуються в країнах – членах НАТО. Ключовим серед них є планування на основі спроможностей¹². Відповідно до наказу Міністерства оборони України від 22 грудня 2020 р. № 484 “Про затвердження Порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони”¹³ *планування на основі спроможностей* – планування, що передбачає розвиток спроможностей

⁹ Про національну безпеку України (н 5).

¹⁰ Р Лещишин, ‘Адміністративно-правові основи стратегічного планування у державному секторі’ [2020] 4(24) Актуальні проблеми правознавства 49–54.

¹¹ Н Папурия, ‘Упровадження технологій штучного інтелекту в забезпечення національної безпеки та обороноздатності України: правові проблеми і перспективи повоєнного періоду’ [2023] 3 Теорія і практика інтелектуальної власності 68–78.

¹² Н Ткачук, ‘Стратегічне планування та стратегічний аналіз у сфері забезпечення національної безпеки’ [2021] 4 Юридичний вісник 80–86.

¹³ Про затвердження Порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони: наказ Міністерства оборони України від 22.12.2020 № 484 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-21#Text>> (дата звернення: 24.08.2025).

стей сил оборони в умовах протидії загрозам і ризикам на довгострокову перспективу в межах наявних ресурсів, де *спроможність* (оперативна, бойова, спеціальна) – це здатність органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій ЗСУ або сукупності сил і засобів сил оборони виконувати певні завдання (забезпечувати реалізацію визначених військових цілей) за певних умов, ресурсного забезпечення та відповідно до встановлених стандартів.

Отже, планування на основі спроможностей є одним з основних методів оборонного планування, що дає змогу розвивати збройні сили для ефективної протидії загрозам як військового, так і невійськового характеру, враховуючи можливі сценарії розвитку кризових ситуацій¹⁴.

Визначальним нормативно-правовим актом, що містить регулювання кожного етапу ДОЗ, є постанова Кабінету Міністрів України “Питання оборонних закупівель”¹⁵ від 3 березня 2021 р. № 363 (далі – Постанова), відповідно до якої планування, формування, розміщення та виконання оборонних закупівель здійснюється шляхом проведення таких заходів: планування закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення, у тому числі маркетингові дослідження ринку товарів, робіт і послуг оборонного призначення; розроблення показників і складення планів оборонних закупівель; формування пропозицій до зведеного трирічного плану закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями та його затвердження; формування та ведення електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів); відбір виконавців державних контрактів (договорів) і розміщення оборонних закупівель; укладення державних контрактів (договорів) за закритими закупівлями; виконання оборонних закупівель; коригування оборонних закупівель; здійснення контролю за виконанням оборонних закупівель та складення звітів про їх виконання.

Планування оборонних закупівель, згідно з урядовою Постановою, здійснюється відповідно до національних стратегій і наявності фінансових ресурсів. Державні замовники при цьому за середньострокової перспективи складають і подають до головного органу у сфері оборонних закупівель державні програми у сфері національної безпеки, складають бюджетні запити, бюджетні декларації та подають їх до Мінфіну. За короткострокової перспективи складають річний і трирічний план закупівлі товарів, робіт або послуг. Окрім цього, на етапі формування ДОЗ проводяться маркетингові дослідження ринку, розроблення основних показників, складення планів закупівель, формування пропозицій до зведеного трирічного плану

¹⁴ І Романюк, ‘Ретроспектива розвитку системи стратегічного (оборонного) планування в Збройних Силах України’ [2018] І Збірник наукових праць Військового інституту телекомунікацій та інформатизації 100–107.

¹⁵ Питання оборонних закупівель: постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 363 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2021-p#Text>> (дата звернення 21.08.2025).

закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями та його затвердження, формування та ведення електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів); відбір виконавців державних контрактів (договорів) і розміщення оборонних закупівель. Окремо також здійснюється укладення державних контрактів (договорів) за закритими закупівлями¹⁶.

Аналіз наведеного правового регулювання дає підстави зробити висновок, що процедура формування ДОЗ здійснюється в декілька основних етапів: планування (у тому числі маркетингові дослідження); розроблення показників і складення планів оборонних закупівель; формування пропозицій до зведеного трирічного плану закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями та його затвердження; формування та ведення електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів); відбір виконавців державних контрактів (договорів) і розміщення оборонних закупівель; укладення державних контрактів (договорів) за закритими закупівлями.

Решта положень Постанови стосуються етапу виконання ДОЗ.

Об'єктом формування ДОЗ, на основі аналізу законодавства й доктрини, на нашу думку, є безпосередній процес формування уповноваженими суб'єктами (державою) переліку потреб для оборони на основі нормативних актів стратегічного характеру, законодавства, планування поповнення номенклатури та кількості товарів, робіт і послуг, що використовуються чи можуть використовуватися в оборонних цілях, та такі, що використовуються як допоміжні засоби, проведення відбору виконавців для досягнення цілей оборони держави, з метою відбору учасників із найкращою пропозицією і укладення державного контракту (договору) за результатами закупівлі.

Відповідно до Закону України "Про оборонні закупівлі" (статті 4–8) існують такі суб'єкти формування державного оборонного замовлення: Кабінет Міністрів України, головний орган у сфері планування оборонних закупівель, головний орган у сфері здійснення оборонних закупівель, державні замовники, учасники та виконавці.

Для визначення господарсько-правових засад процесу формування ДОЗ на підставі аналізу нормативно-правових актів необхідно виокремити ознаки, що притаманні ДОЗ. Під ознаками варто розуміти його риси та властивості, що в сукупності притаманні лише процесу забезпечення обороноздатності держави шляхом його нормативно-правового регулювання і не притаманні іншим суспільним відносинам.

Отже, до ознак ДОЗ слід віднести такі:

– здійснюється виключно з ініціативи держави (як гарантом захисту національної безпеки, забезпечення прав і свобод громадян, відповідно до рішення уповноваженого органу про формування ДОЗ, з метою захисту те-

¹⁶ Питання оборонних закупівель (н 15).

риторіальної цілісності та суверенітету країни відповідно до Конституції та законів України);

– *особливе цільове призначення* (здійснюється виключно з метою задоволення потреб держави в гарантованому забезпеченні потреб безпеки та оборони);

– має *особливий суб'єктний склад* (оскільки учасниками ДОЗ є замовник (державна) в особі уповноважених на здійснення формування і розміщення ДОЗ органів, виконавці, що здійснюють свою діяльність на основі укладених договорів (контрактів) унаслідок проведених закупівель чи за прямими договорами, окрім того, до суб'єктів, що здійснюють свою діяльність у сфері ДОЗ, можна віднести контролюючі органи, що здійснюють нагляд і забезпечують притягнення до юридичної відповідальності учасників, що вчинили правопорушення у сфері ДОЗ);

– характеризується *специфічним об'єктом правовідносин* (матеріальні й нематеріальні блага, які необхідні для здійснення заходів з безпеки та оборони держави);

– має особливості правового регулювання відносин (регулюється як нормативно-правовими актами загальної дії, так і спеціальними нормативно-правовими актами, у тому числі й підзаконними);

– *спрямоване на виконання оборонної функції держави* (полягає у придбанні товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення безпеки обороноздатності держави);

– має *власну систему* (тобто сукупність нормативно врегульованих процесів і процедур, за допомогою якої держава здійснює формування ДОЗ);

– має *принципи здійснення* (на основі яких здійснюється ДОЗ і закріплені нормативно-правовими актами, які покликані забезпечити стабільність правового регулювання відносин ДОЗ);

– має *докладно врегульовану процедуру здійснення* (що підкреслює важливість цих відносин у державі в оборонній і безпековій сферах);

– передбачає *державне регулювання*, контроль над здійсненням і відповідальність за порушення законодавства (що унеможлиблює випадки нестачі чи відсутності необхідних для оборони та оборони держави товарів, робіт і послуг);

– має *комплексний характер* (ДОЗ здійснюється для забезпечення Збройних Сил України та інших складових сил оборони не лише товарами військового призначення, а й товарами народного споживання);

– *може містити специфічні умови для виконавців* (зокрема, вимоги до самих виконавців на відповідність їх певним критеріям, так і до товарів, робіт або послуг, а також до конфіденційності умов, номенклатури та кількості замовлення);

– *результат здійснення має наслідки для всієї держави*, а не тільки учасників (як фізичних, так і юридичних осіб, а також для економіки загалом, оскільки упереджує захоплення територій, руйнувань об'єктів критичної та цивільної інфраструктури, економіки держави, дає гарантії добробуту громадян, а в разі захоплення території – здійснення відсічі та сприяння відновленню територіальної цілісності держави, окрім того, ДОЗ відіграє важливу роль у поважанні суверенітету держави з боку інших держав);

– *має міжнародний характер* (військова потужність держави напряму впливає на її авторитет на міжнародній арені, дає змогу здійснювати вплив на інші держави. Також під час здійснення ДОЗ може навантажуватися іноземний оборонний сектор, що сприяє двостороннім відносинам).

Викладене доводить домінування господарсько-правових засад порядку формування ДОЗ, що дає змогу сформулювати авторську дефініцію поняття “господарсько-правові засади формування ДОЗ”.

Господарсько-правові засади формування ДОЗ – це комплекс нормативно-врегульованих заходів, спрямованих на ідентифікацію та задоволення потреб сектору національної безпеки та оборони України у сфері матеріально-технічного забезпечення, що охоплює товари, роботи та послуги, необхідні для підтримання боєготовності Збройних Сил України та інших військових формувань.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави сформулювати такі науково-практичні висновки:

1) державне оборонне замовлення є унікальним багатоаспектним правовим феноменом, який поєднує в собі елементи публічно-правового та господарсько-правового регулювання. З одного боку, державне оборонне замовлення є інструментом державного управління економікою, що спрямований на реалізацію публічної функції держави – забезпечення національної безпеки та оборони. Це підтверджується державним контролем на всіх рівнях (від Президента до спеціалізованих органів) і приватноправовою природою його реалізації. З іншого боку, відносини між державним замовником і виконавцем будуються на засадах господарського права, що проявляється в укладенні державних контрактів, залученні суб'єктів господарювання різних форм власності та наявності майнових та організаційних елементів. Отже, господарсько-правовий аспект є визначальним, оскільки саме він регулює безпосередні відносини між учасниками ДОЗ;

2) наявна система нормативно-правового регулювання ДОЗ в Україні є фрагментарною та розпорошеною в численних законодавчих і підзаконних актах. Ця ситуація створює значні правові прогалини, зокрема, відсутність єдиного уніфікованого поняття ДОЗ, що призводить до юридичної невизначеності, колізій у правозастосовній практиці та корупційних ризиків. Це підкреслює критичну потребу в систематизації та унормуванні чинного законодавства. Тож оптимальним рішенням є розробка та прийняття ново-

го спеціального закону, який би комплексно регулював усі стадії ДОЗ – від стратегічного планування та формування до контролю за його виконанням;

3) з огляду на визначені у статті правові колізії доктрина господарсько-го права набуває особливого значення, оскільки надає науково-теоретичні основи для гармонізації публічно-правових і приватноправових засад. Крім того, впровадження в українську практику підходів НАТО до оборонного планування на основі спроможностей є важливим кроком. Цей метод дає змогу ефективно розвивати сили оборони в умовах реальних загроз, забезпечуючи їх довгострокову боєздатність. Це свідчить про необхідність інтеграції міжнародних стандартів і передових практик у національну систему оборонного планування;

4) в умовах воєнного стану ДОЗ є не лише засобом забезпечення матеріально-технічних потреб Збройних Сил України та інших складових сил оборони, а й потужним інструментом державного регулювання економіки. Воно стимулює розвиток вітчизняного оборонно-промислового комплексу, сприяє створенню робочих місць, збільшенню податкових надходжень і збереженню промисловості. Отже, ефективне функціонування ДОЗ має безпосередній вплив на стійкість економіки та її здатність підтримувати обороноздатність держави.

REFERENCES

Bibliography

Journal articles

1. Leshchyshyn R, 'Administratyvno-pravovi osnovi stratehichnoho planuvannya u derzhavnomu sektori' [2020] 4(24) Aktualni problemy pravoznavstva 49–54 (in Ukrainian).
2. Patsuriia N, 'Uprovadzhennia tekhnolohii shtuchnoho intelektu v zabezpechennia natsionalnoi bezpeky ta oboronozdatnosti Ukrainy: pravovi problemy i perspektyvy povoiennoho periodu' [2023] 3 Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti 68–78 (in Ukrainian).
3. Romaniuk I, 'Retrospektyva rozvytku systemy stratehichnoho (oboronnoho) planuvannya v Zbroinykh Sylakh Ukrainy' [2018] 1 Zbirnyk naukovykh prats Viiskovoho instytutu telekomunikatsii ta informatyzatsii 100–107 (in Ukrainian).
4. Tkachuk N, 'Stratehichne planuvannya ta stratehichniy analiz u sferi zabezpechennia natsionalnoi bezpeky' [2021] 4 Yurydychnyi visnyk 80–86 (in Ukrainian).

Nino Patsuriia
Ihor Ivashchenko

ECONOMIC AND LEGAL PRINCIPLES OF FORMING A STATE DEFENSE ORDER

ABSTRACT. The article comprehensively examines the issue of the economic and legal foundations of the formation of a state defense order (SDO), which is extremely relevant in the conditions of the legal regime of martial law, in post-war and in peacetime. During martial law, there is a need to deliver the necessary goods to the units of the Armed Forces of Ukraine and the Defense Forces as soon as possible, perform work and provide appropriate services to meet their needs during hostilities

and actions to protect the territorial integrity and sovereignty of the state, implement measures for national security and defense, repel and deter armed aggression. At the same time, it is a necessary condition to observe transparency during such procedures.

The task is to investigate the current legislation of Ukraine and the doctrine in the field of state defense orders. To determine the economic and legal principles of the formation of SDOs and their influence on the implementation of SDOs. To determine and analyze the norms of legislation and the doctrine of law, which determine the economic and legal principles of the formation of SDO. The result of the study is the determination of the economic and legal foundations of the formation of the state defense order.

In the course of the study, the domestic legal doctrine and legislation in the field of formation of the state defense order were analyzed, the economic and legal principles of the formation of the state defense order were established. It is substantiated that: 1) the state defense order is a unique multifaceted legal phenomenon that combines elements of public-law and economic-law regulation; 2) The existing system of regulatory and legal regulation of SDO in Ukraine is fragmentary and scattered among numerous legislative and by-laws; 3) in view of the legal conflicts defined in the article, the doctrine of economic law acquires special importance, as it provides scientific and theoretical foundations for the harmonization of public-law and private-law foundations; 4) under martial law, SDO is not only a means of ensuring the material and technical needs of the Armed Forces of Ukraine and the Defense Forces, but also a powerful tool of state regulation of the economy.

It is substantiated that the economic and legal principles of the formation of SDO – are a set of regulatory and regulated measures (process) aimed at identifying and meeting the needs of the national security and defense sector of Ukraine in the field of material and technical support, which covers goods, works and services necessary to maintain the combat readiness of the Armed Forces of Ukraine and other military formations (or Defense Forces). The economic and legal foundations of the formation of SDOs, in our opinion, are legal norms that directly or indirectly regulate economic relations in the field of formation of SDOs, which arise directly from ideas and principles, and are embodied in normative legal acts that are the basis for the formation of SDOs, and determine the purpose, procedure and system of formation of SDOs, as well as those that provide for responsibility for violations in the field of formation of SDOs.

KEYWORDS: state defense order; economic and legal principles of SDO formation; defense procurement; legal responsibility; responsibility for violations in the field of SDO formation.